

Nr 234.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om upphörande av landsfiskals rätt till andel i böter m. m.; given Stockholms slott den 9 maj 1941.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om upphörande av landsfiskals rätt till andel i böter m. m.

GUSTAF.

K. G. Westman.

F ö r s l a g

till

L a g**om upphörande av landsfiskals rätt till andel i böter m. m.**

Härigenom förordnas, att vad i lag eller författning finnes stadgat om rätt i vissa fall för åklagare eller annan att i anledning av åtgärd i tjänsten erhålla andel i böter, vite eller skadestånd eller i förbruten egendom, dess värde eller dylikt icke skall äga tillämpning å landsfiskal; skolande hans andel i stället tillfalla kronan.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1941. Vad i lagen stadgas skall icke äga tillämpning i fall då genom utslag, som meddelats före lagens ikraftträdande, böter, vite eller skadestånd ådömts, egendom förklarats förbruten eller belopp, svarande mot egendomens värde, eller dylikt utdömts, ändå att utslaget vid nämnda tidpunkt icke vunnit laga kraft.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 18 april 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES.

Efter gemensam beredning med cheferna för social- och finansdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, fråga om *lagstiftning angående upphörande av landsfiskals rätt till andel i böter m. m.*

Föredraganden anför:

Inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga — 1937 års landsfiskals- och stadsfiskalsutredning — avgåvo den 22 april 1939 betänkande med förslag till omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. (statens offentl. utredn. 1939: 9). Sedan yttranden över betänkandet inkommit från olika myndigheter och sammanslutningar, avlämnade Kungl. Maj:t till 1940 års lagtima riksdag en på grundval av betänkandet utarbetad proposition (nr 219), vari hemställdes att riksdagen måtte godkänna de i propositionen framlagda grunderna för en omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m., avsedd att träda i tillämpning vid den framtida tidpunkt, som kunde bli bestämd därför, sedan riksdagen, på framställning, anvisat medel för de av omorganisationen föranledda kostnaderna. Riksdagen anmälde därefter i skrivelse (nr 438), att riksdagen med vissa erinringar godkänt de i propositionen framlagda grunderna för omorganisationen.

Den av 1940 års lagtima riksdag sålunda i princip godkända omorganisationen innebär i huvudsak följande:

Under landsfogdarna såsom överåklagare och länspolischefer skola i de större och medelstora städerna — med vissa undantag — stadsfiskalerna och å landsbygden landsfiskalerna vara lokala åklagare och polischefer. De mindre städerna skola upphöra att utgöra egna åklagardistrikt och förty i polis- och åklagarhänseende förenas med landsfiskalsdistrikt. Den åtalsrätt som nu tillkommer i vissa köpingar tillsatt polisbefäl skall upphöra och överflyttas å landsfiskalerna. Landsfiskalerna skola dessutom vara bl. a. utmätningsmän inom sina distrikt och sålunda bibehålla bestyret med indrivning och redovisning av restförda utskylder och av böter m. m. För behörig-

het till landsfiskalstjänst skola uppställas skärpta fordringar. Lönereglering skall genomföras för landsfiskalerna och dessas biträden, i samband varmed samtliga nu utgående sportler skola indragas till statsverket och landsfiskalerna förbjudas att vid sidan om tjänsten bedriva viss privat verksamhet. Stadsfiskalerna skola i avvaktan på ett förstatligande av polisväsendet bibehållas såsom kommunala befattningshavare, vilket innebär att deras avlöning skall fastställas i nu gällande ordning. I samband med blivande löneregleringar för stadsfiskalerna skola samtliga till dem utgående sportler indragas och för stadsfiskalerna stadgas samma förbud i fråga om bisysslor som för landsfiskalerna. Som kompetensvillkor för stadsfiskalstjänst skola principiellt gälla samma fordringar som i fråga om landsfiskalstjänst.

På anmälan av chefen för socialdepartementet har Kungl. Maj:t förut i dag beslutat till riksdagen avlåta proposition med anhållan bland annat, att riksdagen måtte godkänna, att den i princip beslutade omorganisationen av landsfiskalsbefattningarna m. m. samt löneregleringen för landsfiskalerna och deras biträden skall i enlighet med vad i propositionen anföres träda i kraft den 1 oktober 1941.

I anledning härav torde frågan om lagstiftning rörande indragning av landsfiskalernas andelar i böter och förverkad egendom m. m. nu böra underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Spörsmålet om indragning av åklagarnas bötesandelar m. m. har vid åtskilliga tillfällen varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet.

Sålunda hemställde redan 1917 års riksdag (skrivelse nr 286), att Kungl. Maj:t måtte taga under överbägande i vad mån gällande författningar skulle kunna ändras sålunda, att åklagare och beslagare tillkommande andelar i böter och beslagtagna egendom indroges till kronan, ävensom i vad mån bötes- och beslagarandelar i de fall, där de efter prövning möjligen ansåges böra bibehållas, skulle kunna till beloppet begränsas. Sedan i anledning av denna skrivelse utlåtanden infordrats från åtskilliga myndigheter, utarbetades år 1926 inom justitiedepartementet ett *förslag till lag om ändrade bestämmelser i vissa fall rörande fördelning av böter m. m.* Enligt detta förslag skulle — där i lag eller författning vore stadgat att andel i böter eller vite eller i egendom som dömdes förbruten eller i värdet av sådan egendom eller i förbrutet penningbelopp eller i skadestånd tillfölle åklagare, beslagare eller angivare — i stället gälla, att inflytande medel vilka utgjorde sådan andel skulle ställas till överståthållarämbetets respektive länsstyrelsernas förfogande att i enlighet med föreskrifter, som Konungen utfärdade, användas till uppmuntran av åklagare och polismän, vilka ådagalagt synnerligt nit i sin tjänsteutövning. Från den angivna huvudregelns tillämplighet föreslogos vissa undantag. Beträffande övergången till det nya systemet stadgades i förslaget, att — där underrätt meddelat utslag före den nya lagens ikraftträdande — äldre lag skulle tillämpas av högre instans dit målet fullföljts.

Vid föredragning av detta förslag i lagrådet den 4 april 1927 yppade sig

olika meningar. Tre av lagrådets ledamöter lämnade förslaget utan erinran ur principiell synpunkt men ställde sig tveksamma inför frågan om den rätta tidpunkten för dess genomförande. En av nyssnämnda ledamöter ifrågasatte — under erinran att landsfiskalerna icke fått sina avlöningsförmåner ordnade på ett sätt som motsvarade på dem ställda krav — huruvida ej med indragningen borde få anstå åtminstone till dess den kunde ställas i samband med en allmän löneroglering för nämnda tjänstemän. Den fjärde ledamoten uttalade, att en så genomgripande förändring som den föreslagna icke borde vidtagas annat än i samband med en omorganisation av åklagarväsendet eller åtminstone en allmän löneförbättring för åklagarna.

Beträffande den föreslagna övergångsbestämmelsen uttalade lagrådet, att spörsmålet i vad mån ny lag om fördelning av böter m. m. skulle vinna tillämpning i fråga om påföljd för tidigare begånget brott blivit besvarat på olika sätt. I utlåtandet omnämndes, att avgörande betydelse därvid tillagts än tiden för brottets begående, än åter huruvida åtal anställts eller utslag avkunnats före den nya lagens ikraftträdande. Lagrådet erinrade emellertid hurusom högsta domstolen i sin praxis i senare tid tillämpat en princip, som något vidgade ny lags giltighetsområde, i det man ej tillerkände betydelse åt att utslag tidigare meddelats, med mindre det gått i fällande riktning och således bötesandel eller dylikt redan blivit — eller vid riktig lagtillämpning bort från underrättens ståndpunkt i målets huvudfråga bliva — åklagare eller annan tillerkänt. Lagrådet hemställde att denna praxis måtte lagfästas och alltså övergångsbestämmelsen få det innehåll, att den nya lagen ej skulle av högre rätt tillämpas i mål om brott, för vilket den tilltalade sakfällts genom utslag som meddelats före den dag då lagen trädde i kraft.

Förslaget blev icke framlagt för riksdagen.

Bötesandelarnas belopp begränsades genom *lagen den 10 februari 1933 (nr 28) om ändrade bestämmelser i vissa fall rörande fördelning av böter m. m.* Enligt denna lag må andel i böter, vite eller skadestånd eller i förbruten egendom, dess värde eller dylikt, som enligt lag eller författning skall tillfalla åklagare, beslagare, angivare eller upptäckare av förseelse, ej utgå med högre belopp än, böter och annat sammanlagt, 500 kronor, ändå att sådan begränsning eljest icke finnes stadgad. Från lagens bestämmelser gjordes undantag i fråga om den rätt till andel i böter och värdet av förverkad egendom, som enligt lagen den 8 juni 1923 om straff för olovlig varuinförsel och lagen den 20 juni 1924 med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin tillkommer beslagare.

Enligt övergångsbestämmelse till lagen skulle vad i denna stadgas äga tillämpning jämväl i fall, då den tilltalade sakfällts av första domstol efter den 30 november 1932 genom utslag, som ej vid lagens ikraftträdande vunnit laga kraft. Om sådant utslag bleve stående, skulle de i lagen meddelade föreskrifterna iakttagas av myndighet, som jämlikt lag eller författning har att redovisa på grund av utslaget inflytande medel.

Vid behandlingen av detta lagstiftningsärende framfördes olika meningar beträffande övergångsbestämmelsen (se proposition nr 5 och första lagut-

skottets utlåtande nr 3). Sålunda hemställde lagrådets flesta ledamöter, att övergångsbestämmelsen måtte avfattas på sätt i 1927 års förutnämnda lagrådsutlåtande förordats. Till denna uppfattning anslöt sig en minoritet inom första lagutskottet, under det att majoriteten tillstyrkte det förslag som framlagts i propositionen och sedermera vann riksdagens bifall.

Frågan om en allmän indragning av åklagarnas rätt till andel i böter m. m. var ånyo föremål för riksdagens uppmärksamhet i samband med tillkomsten av gällande lag om mått och vikt. Förslaget till denna lagstiftning framlades av Kungl. Maj:t genom proposition (nr 97) till 1934 års riksdag. Enligt förslaget skulle böter som ådömdes enligt lagen tillfalla kronan. Detta innebar en ändring i förhållande till då gällande bestämmelser, enligt vilka en tredjedel av böterna skulle tillfalla kronan och två tredjedelar åklagaren, dock att där särskild angivare funnes denne skulle taga hälften av åklagarens andel. Första lagutskottet föreslog i sitt utlåtande (nr 33) i anledning av propositionen, att de gällande bestämmelserna om bötesfördelning skulle bibehållas. Enligt utskottets mening kunde det nämligen icke vara riktigt att genom bifall till förslaget i denna del utan samband med någon lönereglering beröva åklagarna en avsevärd del av deras sportler. Sedan kamrarna stannat i olika beslut i denna fråga, förordade utskottet (memorial nr 38), med vidhållande av sitt ändringsförslag, att riksdagen måtte uttala sig för ett avskaffande i största möjliga utsträckning av åklagares rätt till bötesandelar. Riksdagen antog ändringsförslaget samt hemställde (skrivelse nr 159), att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning angående de ekonomiska verkningar, som vore förknippade med avskaffande av åklagares rätt till bötesandelar, samt därefter för riksdagen framlägga det eller de förslag vartill utredningen kunde föranleda.

I samband med en lönereglering för landsfogdarna utfärdades *lagen den 24 april 1936 (nr 164) om upphörande av landsfogdes rätt till andel i böter m. m.* Enligt denna skall vad i lag eller författning finnes stadgat om rätt i vissa fall för åklagare eller annan att i anledning av åtgärd i tjänsten erhålla andel i böter, vite eller skadestånd eller i förbruten egendom, dess värde eller dylikt icke äga tillämpning å landsfogde. Hans andel skall i stället tillfalla kronan. Lagen, som trädde i kraft den 1 juli 1936, innehåller inga övergångsbestämmelser.

Indragning av stadsfiskalernas motsvarande andelar möjliggjordes följande år genom *lagen den 19 mars 1937 (nr 80) om upphävande av vissa åklagares rätt till andel i böter m. m.* Enligt denna lag skall nämligen Konungen äga rätt att, där av stad avlönad åklagare tillförsäkras skälig fast avlöning, bestämma att rätt till andel som nyss sagts icke skall tillkomma sådan åklagare.

År 1938 verkställdes vissa ändringar i 1923 års lag om straff för olovlig varuinförsel och 1924 års lag med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin, varigenom beslagares rätt till andel i böter och värdet av förverkad egendom avskaffades. Härvid meddelades vissa övergångsbestämmelser, vilka, såvitt angår 1923 års lag, voro av det innehåll,

att de äldre fördelningsföreskrifterna fortfarande skulle tillämpas, om före den nya lagstiftningens ikraftträdande böter ådömts, egendom förklarats förverkad eller belopp, svarande mot egendomens värde, utdömts, ändå att frågan om böternas ådömande, egendomens förverkande eller gäldande av dess värde icke var slutligen avgjord vid tiden för den nya lagens ikraftträdande.

1937 års landsfiskals- och stadsfiskalsutredning har i sitt förut omnämnda betänkande behandlat frågan om indragning av landsfiskalernas bötes- och beslagarandelar samt därvid anfört bland annat:

Bötesandelarna — och de därmed i nu förevarande hänseende likställda andelarna i beslagtagen och förbruten egendom m. m. — utgöra den sportelform mot vilken den starkaste kritiken riktats. Anledningen till att åklagare tillerkänts rätt till andel i böter som utdömts på hans talan har varit den att åklagaren därigenom skulle spurras att nitiskt fullgöra sin åklagartjänst. Helt visst hava åklagarandelarna också haft sin betydelse för åtalsfrekvensen. Häri ligger emellertid också systemets svaghet. Det är icke i överensstämmelse med rättsmedvetandet, att en åklagare skall hava ekonomisk fördel av att, i enlighet med sin tjänsteplikt, åtala en person. Bland allmänheten har uppkommit den föreställningen, att en åklagare skulle vara mera benägen att anställa åtal för sådana brott, där han äger andel i böterna, än för sådana, där böterna gå till kronan. Detta kan uppenbarligen vara ägnat att rubba tilltron till åklagarmaktens objektivitet. Stundom har det gjorts gällande, att bötesandelarna fyllde en funktion speciellt beträffande vissa grupper av brott, där åklagarens arbete vore särskilt hårt och otacksamt och där utredningsarbetet ställde stora krav på åklagarens oräddhet och förmåga av initiativ, varför det vore lämpligt om åklagaren erhöle en viss ekonomisk uppmuntran för visat nit vid beivrandet av dylika brott.

De anförda synpunkterna torde helt visst äga sitt berättigande. De hava också beaktats i ett år 1926 inom justitiedepartementet utarbetat förslag till lag om ändrade bestämmelser i vissa fall rörande fördelning av böter m. m.

Den verksamhet som det härvidlag kan vara av intresse att uppmuntra är emellertid huvudsakligen ren polisverksamhet. Detta intresse är, i fråga om de grupper av brott där det särskilt gör sig gällande, tillgodosett bl. a. genom de särskilda föreskrifterna i kungörelsen den 16 december 1921 angående användningen av viss del av böter m. m. enligt förordningen angående försäljning av rusdrycker med flera författningar. Något behov torde icke föreligga av att även till andra brottskategorier utsträcka tillämpningen av de i denna kungörelse givna bestämmelserna om användande av bötesmedel m. m. till uppmuntran av polismän som ådagalagt synnerligt nit vid beivrandet av olovlig rusdrycks- eller sprithantering.

Därest en löneroglering genomfördes för landsfiskalerna, föreläge enligt utredningens mening icke något hinder mot att restlöst indraga samtliga till landsfiskalerna nu utgående andelar i böter och beslagtaget gods.

Utredningen har vid sitt betänkande fogat ett utkast till lag om upphörande av landsfiskals rätt till andel i böter m. m. Förslaget har utformats i full överensstämmelse med förutnämnda lag av den 24 april 1936 om upphörande av landsfogdes motsvarande rätt. Enligt utredningens mening syntes anledning icke föreligga att i denna del göra skillnad mellan de båda åklagarkategorierna.

Departement-
chefen.

Den av Kungl. Maj:t och riksdagen i princip beslutade omorganisationen av landsfiskalsbefattningarna och löneregleringen för landsfiskalerna förutsätter, att de till dessa befattningshavare nu utgående sportlerna skola indragas till statsverket. Sportelindragningen bör uppenbarligen omfatta jämväl rätten till andel i böter och förverkad egendom m. m. Systemet med åklagarandelar är numera ställt på avskrivning och har tillämpning i huvudsak allenast inom vissa delar av specialstraffrätten. Ifrågavarande sportelform har emellertid ännu icke kunnat helt avskaffas, emedan bötesandelarna m. m. ansetts utgöra en så betydande del av åtskilliga åklagares inkomster, att man funnit sig icke kunna helt indraga dem till statsverket annat än i samband med en lönereglering för de berörda befattningshavarna. Därest en med hänsyn till vikten och omfattningen av landsfiskalernas arbetsuppgifter tillfredsställande lönereglering nu genomföres för dem, föreligger icke längre detta hinder. Indragningen torde i likhet med vad som redan skett i fråga om landsfogdarna böra avse rätten att i anledning av åtgärd i tjänsten erhålla andel i böter, vite eller skadestånd — varmed avses sådant skadestånd varom förmåles i 53 § 1. förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften — eller i förbruten egendom, dess värde eller dylikt.

Lagstiftningen torde böra träda i kraft i samband med den nya löneregleringen för landsfiskalerna eller sålunda den 1 oktober 1941. Med hänsyn till vikten att ernå en enhetlig rättstillämpning synes det vara önskvärt att genom en övergångsbestämmelse reglera frågan, i vad mån lagen skall tillämpas i fall, då mål anhängiggjorts före lagens ikraftträdande men vid denna tidpunkt icke blivit avgjort genom lagakraftägande utslag. Övergångsbestämmelsen synes böra utformas i anslutning till motsvarande föreskrifter i 1938 års lagstiftning rörande vissa ändringar i lagen om straff för olovlig varuinförsel. Den bör sålunda få det sakliga innehåll, att den nya lagen icke skall tillämpas i fall, då sakfällande utslag meddelats — oavsett i vilken instans — före lagens ikraftträdande. Såsom framgår av det föregående överensstämmer denna lösning i princip med vad lagrådet förordnat i sitt år 1927 avgivna utlåtande.

I enlighet med vad sålunda anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till lag om upphörande av landsfiskals rätt till andel i böter m. m.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över ifrågavarande lagförslag, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Stefan Stiernstedt.

¹ Denna bilaga, vilken är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 8 maj 1941.

Närvarande:

justitieråden FORSSMAN,
BELLINDER,
regeringsrådet LUNDEVALL,
justitierådet STERZEL.

Enligt lagrådet den 5 maj 1941 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 18 april 1941, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till lag om upphörande av landsfiskals rätt till andel i böter m. m.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet hovrättsassessorn Gunnar Danielson.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 maj 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för social- och finansdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, lagrådets den 8 maj 1941 avgivna utlåtande över det den 18 april 1941 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om upphörande av landsfiskals rätt till andel i böter m. m.*; därvid föredraganden hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
T. Eliæson.